

DESTANLARIN TANITIMI

1. RABİYE İLE SEYİDİN DESTANI

a) Konusu:

RABİYE ile SEYİDİN destanı, Kaşgar'ın Peyziavat nahiyesine bağlı Kökçi kasabasında olmuş gerçek olaya dayanarak yazılmıştır. Uygur klasik edebiyatı tarihinde büyük bir ün sağlayan "RABİYE ile SEYİDİN" destanı gerçekçi bir destan olma niteliği ile Uygur Edebiyatında önemli yer tutar. Şair Abdurehim Nizari 19.yüzyıldaki Uygur halkı içinde yaşamış RABİYE ve SEYİDİN gibi iki gencin trajedisini yazarak halkın feodal sisteme olan hoşnutsuzluğunu canlı bir şekilde dile getirmiştir. Yakup ve Cabir gibi feodal sistemin destekçilerinin portresini çizerek, feodal sistemin özgürlük ve insan haklarına aykırı yüzünü ortaya serdi. Feodaller ile halkın manevi görüşlerini kıyaslayarak sosyal eşitsizliğin kaynağını ortaya koydu.

Şair "RABİYE ile SEYİDİN" destanı aracılığıyla feodal sistem altındaki mevcut karamsarlığı ortaya koymak, 19.yüzyıl için en büyük isyan ve ileri görüşün göstergesidir. Çünkü insan hakları, insan özgürlüğü ve sevme sevilme özgürlüğü konusunu ele almadan, feodal sistem altındaki mevcut karamsarlığı ortaya koymak mümkün değildir. Dolayısıyla şairin ve halkın feodal sisteme olan tepkisini aşk konusunu ele alarak dile getirmiştir. Bunlara bakarak, şair Abdurehim Nizari'ye toplumcu şair diyebiliriz.

Şair destanının önsöz bölümünde konu ile ilgili olarak şunları yazmıştır;

Şeherdin yırağarak erdi meskeni,

Bolur Kökçi atı humul meimeni.

(Onun memleketi şehirden uzaktır, memleketin adı Kökçi'dir)

Kökçi'de oturmakta olan yoksul köylü İbrahim Bey'in oğlu Seyidin aynı köydeki zalim Yakup beyin kızı Rabiye'ye aşık olur. Rabiye de iyi niyetli, çalışkan, sadık yiğit Seyidin'e aşık olur. İbrahim Bey, oğlunun aşk yüzünden gittikçe zayıflamaya başladığını görür, hemen Yakup'un evine gidip kızı ister. Kızını hep zengin biriyle evlendirip zengin olma hayalleri kuran Yakup, yoksul İbrahim'in isteğini reddeder. Seyidin bunu duyunca yıkılır. Sevgilisine kavuşmak için her yolu deneyen Seyidin tüm umudunu yitirir ve hayatına son verir.

Aç ve zalim Yakup ise kızını zengin bir ihtiyar olan Cabir ile zorla evlendirir. Cabir ile beraber yaşamayı kesinlikle reddeden Rabiye, Cabir'i kendisine hiç dokundurmaz ve gerdek gecesi babaevine kaçar. Babası onu Cabir'in evine dönmeye zorlar. Rabiye ise yitirdiği sevgilisi Seyidin'e sonuna kadar sadık kalmanın yolunun sadece ölüm olduğunu düşünerek intihar etmeye karar verir. Su almaya gitmek bahanesiyle kız kardeşini alarak evden çıkan Rabiye,

Telviçük nehrinin kenarına gider. Kış mevsimi olduğundan havalar soğuk, nehir suyu buzla kaplanmıştır.Rabiye nehir kenarında tüm olanları kız kardeşine anlatarak ağlar. Kız kardeşi ile vedalaşan Rabiye buzun kırık olan yerinden kendisini nehre atarak hayatına son verir. Bu üzücü olayı duyan köylüler nehre giderek gece gündüz buz kırarak Rabiye'nin cesedini arar. Ama tüm bu çabalar sonuçsuz kalır. Aylar geçer, ilk bahar gelir. Bir gün nehrin aşağısındaki çamurluktan bir kızın cesedi bulunur. Bu Rabiye'nin cesedir. Ölümünden altı ay sonra bulunan Rabiye'nin cesedi sevgilisi Seyid'in mezarının yanına defnedilir.

Şair bu konuyu şu cümleler ile bitirir;

Çu ötürdi andağ kemer, aptap,

Ki haki zemindin yapıldi nikap.

(Güneş ile ay böylece kayboldu, yer yüzü karanlıklara büründü.)

Destandaki Önemli Kişiler:

RABİYE: Mükemmel ve anlamlı yaratılan kişidir.Gayeli,vicdanlı ve özgürlüğüne düşkün olan güzel bir kızdır.İnsan haklarını,insan özgürlüğünü,sevme-sevilme özgürlüğünü engelleyen feodal güçlere karşı savaşmıştır.Babasını engelleyen feodal güçlere karşı savaşmıştır.Babasının engellerini yenip SEYİDİN'i sever.SEYİDİN'in sevgisini bir sevme özgürlüğü olarak algılayıp,sevgisine çok değer verir.Bu yüzden feodal güçlerin hertürlü engeliyle karşılaşır. Yakup kızı RABİYE'nin arzusunu hiçe sayar. Muradına eremeyen iki genç ard arda intihar eder.

Hemul RABİYEKİM ulusdin nehan,

Töküp közleridin yaş ornida kan.

Derig, közdin uçtung gerip bulbulum,

Hazan badi yetti açılmaya gülüm,

Der erdiki titrep çubadi hazan,

Ki öçti “çırağim” nitey ah can.

Diban aşik oldu cehandan fena,

Kaçan kelpey emdi eningdek yana,

Közüm turi ketti, cahan boldu rac,

Behildurmen eknun can etse hirac.

Çu gülşendin yirak olsa endelib,

Mekam, etse zagu-zegenler kelip,

Hazan bag bolmay yine sebzevar,
Kaçan bulbul etkey uni ihtiyar,
Gülistanim oldi bu yengliğ hazan,
Uçurmaka tang yok, yapuşce cehan.

(RABİYE gözyaşı yerine kan ağladığını başkalarından saklamak zorundaydı.Derdi ki; Ey!
Garibim bülbül, gözümün önünden yittin, gülüm açılmadan, sonbahar rüzgarında solup gittin.
Ey, can! Işığım söndü. Şimdi neyleyim?!

Sevgilim dünyadan kaybolup gitti,
Onun gibisi bir daha nezaman dünyaya gelir?
Gözümün nuru gitti, dünyam karardı,keşke şu an bende ölmüş olsaydım!
Gülistandan bülbül uçup giderse,
Kargalar gelir onu mekan etmez mi?
Tekrar yeşillenmeden hazan olan bahçede bülbülün işi ne?
Gülistan böyle hazan oldu,
Dünyanın zalimliğinden yaşamların yıkılacağı kuşkusuzdur.)

Yukarıdaki satırlarda zamanında çok zulüm gören RABİYE'nin feodal nikah adedine karşı olduğu ifade edilmiştir.

RABİYE çok zor günler geçirir.Zalim Cabir, RABİYE'yi istemek için tekrar arabulucu gönderir. Babası onu Cabir ile evlenmeye ısrar eder. Cabir gibi adam ile evlenmeyi onursuzluk olarak niteleyen Rabiye gerdek gecesi babaevine kaçar. Paragöz baba öz kızına işkence yapar. Babasından işkence gören Rabiye bir daha yıkılır.Babasına yalvarır. Ama sonunda babasına fazla karşı gelmeye de cesareti kalmayan Rabiye, kendisini öldürmeyi düşünür ve şunları yazar:

Aya çehri zalim tüpgendi işing,
Budur emdi işik ehligе kilmışing.
Sening karing oldi capakarlik
Ezeldin-ebet kimge kilding vapa,
Vapa ehligе yetti sendin cefa.
Kilib işik kündüzini keçe,
Karaşam etib halini özgiçe.
Nesb etmeyin vesil eyyamini,
Cudalik taşı sundurup camini.

(Ey, zalim kader, aşka yaptığın böyle ise, senin de işin bitti.Senin işin insanlara eziyet yapmaktır.Sende hiç vefa yok, senden kime hayır gelir acaba?

Hep vefa yerine, vefasızlık yaptın.

Sevgililerin gündüzünü gece yaptın.

Onların yaşamını kararttın.

Hasretli günlerinde onları birbirine kavuşturmadın.)

Feodal sistemi kendisinin acı geçmişiyle anlatmaya çalışan RABİYE, nehrin kenarında kız kardeşine tüm olanları anlatır. Kendini Telviçük Nehrine atarak intihar eder.

O zamanlardaki feodal sistemde Rabiye gibi sevme sevilme hakkı arayanlar,asla bu emellerine ulaşamazdı. Çoğu feodal sistemin işkencesi altında ölürdü.Şair 10.yüzyılın trajedisi için örnek olan şahıs Rabiye aracılığıyla ,o sistemin gerçek yüzünü ortaya koydu. Rabiye'nin intihar etmesi onun iradesinin zayıflığından değildi, işkenceye dayanacak kadar güçlü kızdı aslında.Bunu da onun hayattayken yazdığı şu şiirden anlayabilmekteyiz;

Aya bülbülki, zar eyleng, bu toyki boldu şahane,

Teccüp eylengiz ışık içre kilgan kar barimga.

Tamaşa eylengiz bu toy ara i hör- gilmanlar,

Piganu- naleler eyleb keling emdi kanarimga,

Aya deri ehli hasrettik sözümni eylengiz evrad.

Pütüng başimga kelgen derdin levhi mazarimga.

(Ey bülbül!Bu bir güzel düğün oldu, sevgi için yaptığım bu işe hayran kalın.Ey özgür insanlar, bu düğünde eğlenenler benim yanıma geliniz... Ey dertliler, benim hasretli sözlerimi unutmayın, başıma gelenleri ise levha şeklinde kabrime yazınız.)

RABİYE özgürlüğüne kavuşamayan, ziyan olan gençlerin ortak kaderini ve ruhunu dile getirmiştir.

SEYİDİN: Şair destanında SEYİDİN gibi iyi niyetli, vicdanlı, sevgisine sadık, köy gencini başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Destanında SEYİDİN'e fazla yer vermiyor. Ancak RABİYE'yi manevi açıdan tamamlayıcı olarak yazmıştır,Seyidin yoksul bir ailede büyümüş vicdanlı, vefakar bir yiğittir. RABİYE'ye aşık olduğu ilk günlerde aşkı sır gibi saklayıp, ailesine

söylemez. Sonunda babası başkasından duyar ve RABİYE'yi istemeye gider. Ama paragöz Yakup yoksul Seyidin'e kızını vermek istemez. Bunu duyan Seyidin yıkılır. Gece-gündüz evine uğramaz. Babası SEYİDİN'i arar ve bulduktan sonra ona der ki;

Yana bardur andağ ulus dohteri,
Sabahetde aniden erur behteri.
Kayu kızını hahiş kilursen eger,
Derem çiksa hedsiz belimde kemer.

(Çevrende ondan daha güzel kızlar çok değil mi? Hangi kızı istersen, toplumda ne kadar çok değil mi? Hangi kızı istersen iste, ne kadar para giderse gitsin, seni evlendirmeye kararlıyım) diyerek, RABİYE'den soğutmak ister. Ancak SEYİDİN babasına şöyle yanıt verir:

Didi zar yiğlap biling i ata,
Bu yenglig digen söz erür köp hata.
Anga teng bolalmas kuyaş birle ay,
Dagi yahşilar bar digen sözge vay.

Tapalmisam ger visalin ening,
Erur beski körsem camalin ening.
Fena bolsam andin erurmen riza,
Meni natevang ölümdür seza.

(Seyidin ağlayarak babasına şunları söyler; Ey baba, bu söylediğiniz çok yanlış! Onunla ne güneş ne de ay rekabet edebilir. “Ondan iyisi var” dediğiniz çok yanlıştır.

Ona kavuşamazsam bile, onu bir defa görmek bana yeter. Sonra ölsem de razıyım. Benim gibi zavallıya ancak ölüm olmalı.)

Yukarıdaki satırlardan, Seyidin'in Rabiye'ye ne kadar sadık olduğunu anlayabiliriz. Rabiye'yi candan sevmesine rağmen bu onların hayallerinin gerçekleşmesine yetmez. Muradına ermeyen bu iki genç böylece hayatına son verir.

YAKUP: feodal sistemin koruyucusudur. İnsan haklarının, sevme- sevilme özgürlüğünün düşmanıdır.

CABİR: Destanda feodal üst düzey kişilerin vekili olarak yer alır. Zalimdir ve mülkü ve parasının gücüne inanarak Elinden gelen kötülüklerin hepsini yapar. Yaşlı olmasına rağmen malvarlığına güvenerek kızı yaşında olan Rabiye ile evlenmek ister.

Şair destanında bu dönemdeki Uygur halkının zulme gösterdiği tepkiyi ve arzu isteklerini dile getirmiştir. Dolayısıyla, RABİYE ile SEYİDİN destanını Uygur Edebiyatı Tarihi'nde en başarılı olan toplumsal bir eser olarak nitelendirebiliriz.